

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

МАТЕРІАЛИ

VI Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 19–20 травня 2022 року)

Суми
Сумський державний університет
2022

Разом з тим, слід зазначити, що у міжнародному праві немає загальнообов'язкової форми для міжнародних договорів, їх дійсність визначається не формою, а змістом, викладеним у тексті. Отже, можуть бути і неформальні та усні домовленості, які також вважаються міжнародними договорами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23.05.1969 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118 (дата звернення: 05.05.2022)
2. Віденська конвенція про право договорів між державами та міжнародними організаціями чи між міжнародними організаціями від 21.03.1986 р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a04 (дата звернення: 05.05.2022)
3. Чубарєв В.Л. Елементарний курс права міжнародних договорів. Навчальний посібник. Київ. Правові джерела, 2011. 176 с.
4. Київець О.В. Право міжнародних договорів: історія та сучасність. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. №2. С.244 - 249.
5. Третьяков Д. Ієрархія законів і принцип «*facta sunt servanda*». До питання про статус та місце міжнародних договорів у правовій системі України. *Віче*. 2008. №13/14. С.53-57.

КОМІСІЇ ПРАВДИ ТА ПРИМИРЕННЯ: ДОСВІД ПІВДЕННОАФРИКАНСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Славко А.С.

*к.ю.н., асистент кафедри МСППП ННІ права
Сумського державного університету*

Право на правду є одним із елементів перехідного правосуддя, і тому проблеми його реалізації в Україні наразі набувають особливої актуальності. Потреба в застосуванні механізмів перехідного правосуддя виникає, передусім, у результаті серйозних суспільних і політичних потрясінь (жорстоке придушення протестів, заворушень, повстань громадянські війни та інші види конфліктів). За таких умов часто гине чи зникає певна кількість осіб. Саме на з'ясування їх долі, встановлення винуватих осіб та пошук шляхів неповторення трагічних подій переважно націлені механізми перехідного правосуддя.

Інституційно реалізацію права на правду забезпечують, у тому числі, комісії правди та примирення. У звіті Верховного Комісара ООН з прав людини «Дослідження щодо права на правду» визначається такі основні шляхи інституційної та процедурної реалізації права на правду:

1) Міжнародні кримінальні трибунали, такі як Міжнародний кримінальний трибунал по колишній Югославії, Міжнародний кримінальний трибунал по Руанді та Міжнародний кримінальний суд;

2) Національне кримінальне судочинство та судові процеси, які ведуться у суворій відповідності до національного процесуального права;

3) Інші судові процедури, що обмежуються розслідуванням і документуванням, такі як так звані «суди правди», *habeas corpus* чи *amparo*;

4) Комісії правди [1].

В ухваленій пізніше Радою з прав людини Резолюції A/HRC/RES/21/7 зазначається, що Рада з прав людини «вітає створення в кількох державах спеціальних судових механізмів та інших несудових механізмів, таких як комісії з правди та примирення, які доповнюють систему правосуддя, для розслідування порушень прав людини та міжнародного гуманітарного права» [2]. Тобто, можна дійти висновку, що комісії правди та примирення є доволі поширеним явищем у сучасній історії та допомагають налагодити життя у багатьох постконфліктних державах. Так, Інститут миру США виділяє станом на 2011 рік 33 комісії правди та примирення [3]. Переважна їх частина існували на території Латинської Америки та Африки. У цій роботі зосередимо свою увагу на функціонуванні Комісії правди та примирення Південноафриканської республіки.

Комісія правди та примирення Південноафриканської республіки була створена Актом проголошення національної єдності та примирення від 1995 року [4] як спроба боротьби зі спадщиною апартеїду.

Стаття 3 згаданого акту перелічує основні завдання Комісії:

— встановлення якомога повнішої картини причин, природи та масштабів грубих порушень прав людини, які були вчинені протягом періоду з 1 березня 1960 року до кінцевої дати (дати, встановленою Конституцією Південноафриканської республіки від 1993 року), включаючи попередні обставини, фактори та контекст таких порушень, а також точки зору потерпілих, мотиви та перспективи осіб, відповідальних за вчинення порушень, шляхом проведення розслідувань та слухань;

— надання амністії особам, які сприяють повному розкриттю всіх релевантних фактів...;

— встановлення та повідомлення про долю чи місцеперебування жертв, а також відновлення людської та громадянської гідності таких жертв шляхом надання їм можливості розповісти самостійно про порушення, жертвами яких вони є... [4].

Стаття 7 Акту проголошення національної єдності та примирення визначає порядок формування та склад Комісії. Зокрема, Комісія має складатися з не менше ніж 11 і не

більше ніж 17 членів, які можуть бути визначені Президентом за погодженням з Кабінетом Міністрів. Комісарами мали бути відповідні особи, які є неупередженими та не мають високого політичного статусу. При цьому допускалось членство не більше 2 осіб, які не є громадянами Південноафриканської республіки [4]. У результаті було призначено 17 членів Комісії без участі представників закордонних держав чи міжнародних організацій [5]. Так само президенту надавалось право призначати голову та заступника голови Комісії та звільняти членів Комісії на підставі «поганої поведінки, недієздатності або некомпетентності». Останні мали бути встановлені за допомогою звернень Національних зборів та Сенату [4]. Провідна роль президента у формуванні Комісії, ймовірно, визначається великим кредитом довіри, отриманим ним від населення держави. Нагадаємо, що на той момент главою держави був обраний відомий правозахисник Нельсон Манделла, який до цього 27 років утримувався у в'язниці. Проте, нам видається, що таке зосередження всієї повноти повноважень щодо Комісії у руках президента є не виправданим у довгостроковій перспективі.

У складі Комісії діяли три комітети:

- Комітет з питань порушень прав людини (розслідував випадки грубих порушень прав людини);
- Комітет з амністії (займався питаннями, що стосувались амністії для окремих осіб);
- Комітет з компенсацій та реабілітації (розглядав передані йому питання, що стосувались компенсації для жертв порушень прав людини) [4].

Для кожного з комітетів встановлювались окремі правила і напрямки діяльності. Наприклад, Комітет з питань порушень прав людини за перші роки існування Комісії провів низку публічних слухань, у результаті яких близько 2000 постраждалих та членів їх сімей описали свій досвід. Ці слухання, які були дуже «емоційно забарвленими», транслювались по радію, телебаченню та описувались в друкованих ЗМІ. Як стверджували згодом члени Комісії, це дало змогу припинити стан невідомості та пролити світло на масштаб порушень прав людини [6].

29 жовтня 1998 року Комісія представила свій звіт, який складався з 5 томів. Кожен з томів мав особливий фокус:

- Том перший є вступним томом, який містить важливе обговорення ключових концепцій і дискусій у самій Комісії та в суспільстві в цілому.
- У другому томі йдеться про вчинення грубих порушень прав людини з усіх сторін конфлікту.

— Третій том, у якому розглядаються грубі порушення прав людини з точки зору жертви, є доповненням до другого тому.

— Четвертий том спрямований на розгляд природи суспільства, в якому відбулися грубі порушення прав людини, повідомляє про серію «інституційних слухань», які мали на меті дослідити ширше інституційне та соціальне середовище.

— Том п'ятий, остаточний том звіту, містить висновки, зроблені Комісією, включаючи аналіз та рекомендації [7].

Незважаючи на представлення фінального звіту в 1998, окремі комітети Комісії продовжували діяльність до середини 2001 року, а публікація остаточної версії звіту затяглась через судові позови до Комісії з боку осіб, яких вона прямо чи непрямо у своїх висновках пов'язувала із грубими порушеннями прав людини. Зрештою, у 2003 році Високий суд Кейптауна зобов'язав Комісію опублікувати деякі правки до звітів, а також узгодити текст фінального меморандуму щодо звіту з позивачами [6].

Загалом, Комісія розробила детальні рекомендації щодо програми компенсацій, включаючи фінансові, символічні та громадські компенсації. Комісія запропонувала, щоб кожна жертва або родина отримували приблизно 3500 доларів США щороку протягом шести років. Комісія також рекомендувала реформувати суспільство та політичну систему Південноафриканської республіки, щоб включити в процес примирення релігійні громади, бізнес, судову систему, в'язниці, збройні сили, сектор охорони здоров'я, засоби масової інформації та освітні установи. При цьому Комісія за результатами звіту мали бути притягнені до кримінальної відповідальності ті, хто або не просив амністії, або кому було відмовлено в амністії через виявлені докази щодо посягань на права людини [7].

Критика роботи Комісії переважно зводиться до низького рівня впровадження у життя результатів її діяльності. Спостерігались як значні затримки виплат компенсацій, так і уникнення відповідальності багатьма особами, яким було відмовлено в амністії. Проте, зауважимо, що внесок Комісії у пролитті світла на злочини апартеїду був безпрецедентним, а досвід її роботи може бути успішно використаних іншими постконфліктними суспільствами.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Study on the right to the truth. Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, E/CN.4/2006/91, 8 February 2006 / United Nations. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G06/106/56/PDF/G0610656.pdf?OpenElement>
2. Resolution adopted by the Human Rights Council A/HRC/RES/21/7, 10 October 2012 / United Nations. URL: <https://bit.ly/3yW8f8m>.

3. Truth Commission Digital Collection / United States Institute of Peace. URL: <https://www.usip.org/publications/2011/03/truth-commission-digital-collection>.
4. Promotion of National Unity and Reconciliation Act 34 of 1995 / Truth and Reconciliation Commission. URL: <https://www.justice.gov.za/legislation/acts/1995-034.pdf>.
5. Hayner P. B. Truth commissions: a schematic overview. *International Review of the Red Cross*. Volume 88 Number 862 June 2006. P. 295 – 310.
6. Truth and Justice: Unfinished Business in South Africa. Report of Amnesty International & Human Rights Watch - February 2003 / Amnesty International. URL: <https://www.amnesty.org/en/documents/afr53/001/2003/en/>.
7. Truth and Reconciliation Commission of South Africa Report of 29 October 1998 / Truth and Reconciliation Commission. URL: <https://www.justice.gov.za/trc/report/execsum.htm>.

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОСТАЧАННЯ ОЗБРОЄНЬ УКРАЇНИ ЗА ПРОГРАМОЮ ЛЕНД - ЛІЗУ

Стенка М. Б.

*студентка II курсу ННІ права
Сумського державного університету
Науковий керівник: Чурилова Т. М.
к.ю.н., доцент, доцент кафедри МЄППП ННІ права
Сумського державного університету*

В лютому 2014 року розпочалася російсько-українська війна. За даними ООН жертвами російської агресії в Україні стали понад 40 тисяч осіб. Ще майже 1,5 мільйона були змушені покинути свої домівки. Наслідком агресії РФ стало те, що у 2017 році Україна піднялася в рейтингу внутрішніх конфліктів та зростаючої політичної нестабільності, які є показниками можливої кризи уряду. Така політична нестабільність завдала шкоди економіці за рахунок зменшення інвестицій, зниження темпів зростання продуктивності, фізичного та людського капіталу тощо [1]. 24 лютого 2022 року РФ розпочала пряме повномасштабне вторгнення на територію України. Десятки населених пунктів потрапили під обстріли, тисячі цивільних загинули внаслідок дій російських військових, зруйнована інфраструктура, житло, нанесена непоправна шкода довкіллю, культурній спадщині. З початком масштабних бойових дій Україна отримала міжнародну фінансову, технічну та гуманітарну підтримку. Цивілізований світ об'єднався навколо України, розуміючи загрозу усьому світовому порядку.

Потужну підтримку Україні надали США, прийнявши законопроект S. 3522 «Акт про ленд-ліз на захист демократії в Україні від 2022 року» [2]. Законопроект S. 3522